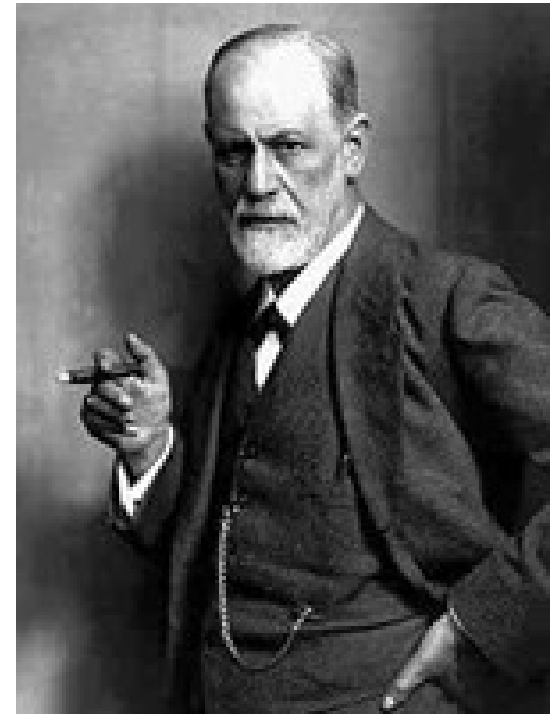


Psychodynamická perspektiva

Úvod

- Sigmund Freud
- Vídeň na přelomu 19. a 20. století



- Problémové chování - projev nevědomých procesů psychiky
- Vybrané aspekty, které jsou relevantní pro edukační situace
- Odlišné pojetí perspektivy na rozdíl o jiných prezentovaných – *intervence v plném smyslu by měl být v rukou vyškolených specialistů*

Problémové chování v optice různých perspektiv

Problémové chování má původ v

- nepřizpůsobivé reakci na řešení nevědomých konfliktů (psychodynamická p.)
- nepřizpůsobivém učení (behaviorální p.)
- nepřizpůsobivém myšlení (kognitivní p.)
- negativních interakcích (ekosystémová p.)

Psychodynamická perspektiva

- východiska -

- pro současné reakce je důležitá raná historie dítěte, rané období je klíčové
- získané zkušenosti, nevědomé procesy (obranu, nevědomé fantazie) rozvinuté v dětství a které formovaly vnímání vnějšího světa, jsou nyní filtrovány vnitřním světem emocí
- do jisté míry v nezměněné formě – děti jsou pak neschopny se adaptovat na skutečnou změnu vnějšího světa
- co fungovalo v dětství již nefunguje v dospívání nebo v dospělosti
- pozorovatelné chování není proto přímou reakcí na to, co se děje objektivně, ale je vztaženo nevědomě k rané zkušenosti jedince

Nač se zde zaměříme

- ne-expertní přehled částí psychodynamické teorie, které by mohly být užitečné v edukačních situacích

Chování, které se jeví jako:

- „nepochopitelné“ – „bezvýznamné“ – „nejasné a matoucí“
- neodpovídající prokázaným kognitivním schopnostem
- nezralé v porovnání s vrstevníky
- fobické
- úzkostné, samotářské, depresivní
- nepřátelské, odmítavé, hostilní
- nepředvídatelné – v pojmech akce a reakce, bez jasných vzorců

- žáci s problémy v chování a emocí mají často i specifické vzdělávací problémy
- u některých však specializovaná podpora nefunguje
- občas nelze neschopnost rozvíjet se spojovat se vzdělávacími či kognitivními obtížemi
- někdy žák není schopen své možnosti využít, neboť je přehlčen emočními problémy

Model osobnosti dle Freuda

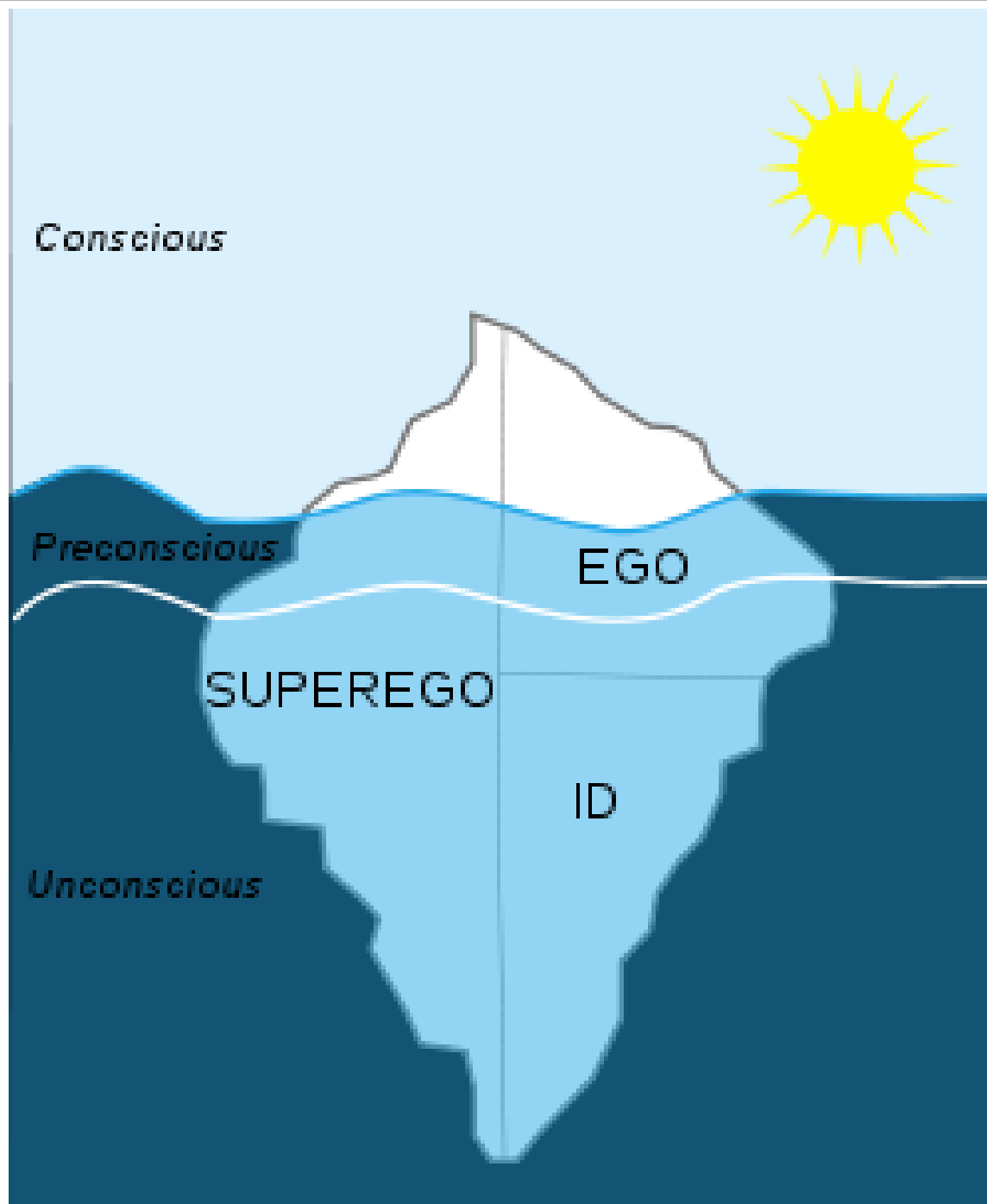
- **Id**

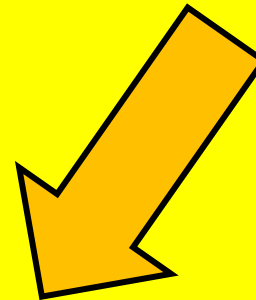
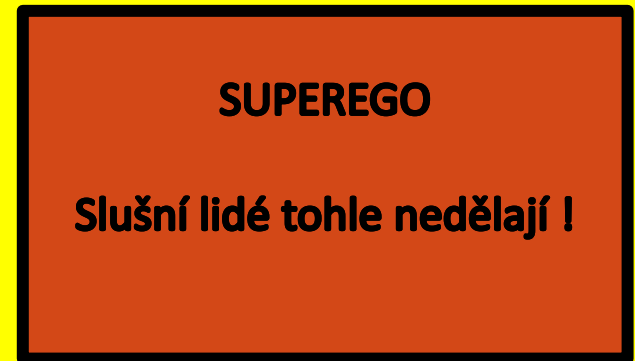
- **Ego**

- **Superego**

Freud's theory of the personality









Implikace pro edukační situace

- obrany ega -

Freud, Freudová, Kleinová

EGO

- část psychiky – diferencuje, racionalizuje, ovládá primitivnější, pudové části, které jsou zakoušeny nevědomě a které mohou ego ovládnout
- ego – udržování pocitu identity, hodnoty; ohrožení pocitu hodnoty, který je „pojivem“ identity je prožíváno jako ohrožení existence jedince a vyvolává úzkost

Implikace pro edukační situace

- obrany ega -

Obrany ega

- obrany užívá ego k udržení své vlastní integrity a schopnosti diferencovat, racionalizovat a kontrolovat primitivnější, pudové části psychiky – brání se nesnesitelnosti
- obranné mechanismy pracují na nevědomé úrovni
- obrana není nutně maladaptivní – tak ji lze vnímat tehdy, když prosákne do chování, které způsobí problém v adaptaci na realitu
- obranné a zvládací mechanismy se u lidí různí
- pokud jsou tyto strategie využity úspěšně – vedou k reakci napětí
 - to posiluje jejich používání a mohou se stát vzorcem a stávají se součástí „osobnosti“

Implikace pro edukační situace

- obrany ega -

- **regrese** – návrat k nižšímu vývojovému stádiu – využití nezralých modelů chování (neodpovídajících věku) za účelem vyhnutí se práci
- **potlačení** – problém neřeší, ale utíká před ním („*to dělat nebudu, to je práce pro malý děti*“), nežádoucí představy a fantazie zatlačuje do podvědomí
- **projekce** – chyby mají na svědomí druzí a ne žák
- **racionalizace** – žák vysvětluje nějaké chování, přičemž nevědomě zakrývá skutečnou motivaci

a spousta dalších

Implikace pro edukační situace

- potenciální spouštěče obran ega -

Ve výuce

- úkol, při němž se žák cítí nejistě a kdy může být vystaven chybování
- setrvávání u obtížných úkolů, které zahrnují možnou frustraci a postrádají bezprostřední uspokojení
- pocit bezmoci nebo nejistota z neznalosti
- úkoly, během nichž může žák nevědomě čelit aspektů vnitřního nebo vnějšího života, které s sebou nesou úzkost

Implikace pro edukační situace

- potenciální spouštěče obran ega -

Ve vztahu s učitelem

- nový nebo dočasný učitel, u něhož nejsou dost jasná pravidla a očekávání
- zažívá stránky učitelovy role, které připomínají stránky žakových významných druhých (přenosový vztah)
- nejistota, zda si učitel žáka váží jako člověka
- prožívá učitele jako relativně mocnějšího nebo schopnějšího a závidí schopnosti, znalosti, které má (nevědomé fantazie)

Implikace pro edukační situace

- potenciální spouštěče obraněga -

Ve vztahu s vrstevníky

- není schopen zvládnout nový pojem tak jako ostatní
- naopak – je schopen zvládnout úkol daleko lépe než druzí a tím podporuje jejich závist
- zažívá pocity rivalry o učitelovou pozornost

Přenos jako obrana

V rámci psychoanalýzy klient nevědomě obdaňuje analytika charakteristikami, které náležejí významným druhým z jeho minulosti

Přenos se objeví tehdy, pokud se vztah stane důležitým v jedincově životě – např. s učitelem

Přenos

- *pozitivní* (přisouzení pozitivních rysů)
- *negativní* (přisouzení negativních rysů)

Přenos jako obrana

„Testování“

- žák, který je zvyklý na odmítání dospělými nemusí náležitě (pozitivně) reagovat na učitelovy pokusy o pozitivní vztah
- naopak testuje, zda je učitel takový jako „všichni ostatní dospělí“, který ho odmítají

Efekt emoční deprivace a ztráty

Teorie bazálního vztahu

- kritické období vytváření vztahu dítěte a primárního pečovatele (rodič, náhradník)
- pokud je dítě odloučeno od postavy/figury pečovatele dostavuje se *separační úzkost*
- pokud má bezpečný vztah získává „*bazální bezpečí/jistotu*“
- ta mu umožňuje pustit se do prozkoumávání okolí – důležité pro *vzdělávací potenciál*
- *Erikson – basic trust*

Efekt emoční deprivace a ztráty

Nejistý vztah nebo ztráta figury pečovatele

- pokud není navázán bezpečný vztah, dochází u dítěte k rozvoji pochyb o sobě a odmítání
- problematická zkušenost pro budování konzistentních a smysluplných vztahů (nedovolí si projevit vůči pečovateli negativní pocity)
- tyto pocity mohou být přenášeny na druhé (učitel)
- problematická je i *hyper-protektivita*, která dítěti brání získávat zkušenosti, učit se
- chybí-li bazální jistota, dítě pravděpodobně nerozvine naplno svůj potenciál

Efekt emoční deprivace a ztráty

Teorie bazálního vztahu a vzdělávání

- Děti, které zažily bezpečný vztah jsou schopnější riskovat poznávání nového
- Děti s pozitivními vztahy spíše dokážou navazovat nové vztahy
- Mají pozitivní očekávání vztahů s dospělými a potvrzují si tím svou vlastní hodnotu
- Dokážou hledat pomoc v nesnázích, větší toleranční kapacita a proto i větší možnosti při učení
- Případná intervence je pak založena na modifikaci vnitřního modelu, přístupu – podpora sebe-vědomí, jasné hranice, souvislé vztahy

Efekt emoční deprivace a ztráty

Příklady ne-bezpečných vztahů ve vzdělávání

Školní fobie – nedostatečně bezpečná emoční základna – úzkost, neschopnost navazovat nové vztahy

Začátky a ukončení – začátek i konec školního roku je provázen úzkostí

- *vykořeněnost, neukotvenost*

Co lze ve škole dělat?

Celoškolní úroveň

- žáci s PCHE potřebují prostředí, které se aktivně snaží redukovat výskyt možné nebo skutečné úzkosti a souvisejících vzdělávacích obtíží
- školní prostředí – *nabídka bezpečí, důslednosti, jasných hranic (úkoly a zodpovědnost), respektu vůči individuálním odlišnostem*
- trénink učitelů pro práci s dětmi s PCHE
- dobré vztahy s rodiči

Co lze ve škole dělat?

Metafora ve výuce

- vhodné příběhy nebo téma v rámci učebního plánu
- identifikace s postavami, skutečnými nebo smyšlenými – *možnost zakusit podobné konflikty nebo potíže, v nichž se mohou nalézt*
- diskuse, kreativní psaní, dramatické aktivity







Co lze ve škole dělat?

Udržování hranic

- žáci potřebují cítit, že učitel je vůči nim upřímný a zajímá se o jejich blaho
- učitel by se však do žákových problémů neměl zaplést (empatie x protipřenos)
- nesoudit – aby se žák necítil bezcenný jako člověk
- pozor na to, aby se učitel příliš neidentifikoval s problémy žáka a nebo do něho nevkládal své vlastní
- hranice jsou důležité pro odolnost stresu, možnosti supervize

Klíčové zdroje

Ayers, H.; Clarke, D.; Murray, A. 2000. *Perspectives on Behaviour*. London: David Fulton Publishers

<http://refrigerator.blogspot.com/2010/04/id-ego-and-superego.html>